

تاریخ علم

تاریخ علم در اسلام و ایران به روایت دکتر علی اکبر ولایتی
(مروری بر گذشته – بخش ۵۹)

پزشکی در دوران ایلخانان مغول - ۲

روزنامه «فرهیختگان»، پیش از این، در ستونی تحت عنوان «تاریخ علم در اسلام و ایران» به تبیین مباحث علمی و دقیق تاریخ این مبحث مهم و مطرح در مجامع علمی روز می‌پرداخت. بن‌مایه این رشته مقالات، اساساً مباحثی بود که دکتر علی اکبر ولایتی در برنامه تلویزیونی «ایران» از شبکه دوم سیما بیان کرده و سپس بنا به درخواست‌های متعدد اساتید، پژوهشگران و دانشجویان جهت تبیین دقیق‌تر مباحث و ارائه مستندات این مطالب، برای چاپ در روزنامه تنظیم کرده بودند. روزنامه «فرهیختگان» در پاسخ به درخواست‌های مکرر خوانندگان، مطابق گذشته به چاپ این مجموعه ادامه خواهد داد. البته به جهت اتصال و پیوستگی مباحث، پیش از شروع مباحث جدید، نگاه و مروری خواهیم داشت به مباحث گذشته که در همین ستون منتشر خواهد شد.

از حضور پزشکان در دربار مغولان و ایلخانان اسناد فراوانی در دست است. درمیان کسانی که ورقه اعتراف احمد تگودار (حکومت: ۶۸۳-۶۸۱ ق) را به سلطان مصر می‌بردند، دو نفرشان پزشک بودند به نام‌های قطب‌الدین و کمال‌الدین. در دوران ارغون (حکومت: ۶۹۰-۶۸۳ ق)، از حضور سعدالدوله و امین‌الدوله، دو پزشک نامی در دربار آگاهیم تا اینکه در دوران غازان خان (حکومت: ۷۰۳-۶۹۴ ق)، به خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی می‌رسیم که تجلی اطیبی دولتمند ایرانی بود و هم در سیاست ید طولایی داشت و هم در پزشکی حاذق و مورد اعتماد بود. حتی گفته شده که غازان خان شخصا به پزشکی و به‌ویژه داروشناسی و داروسازی دلبستگی داشت.^۱

درکنار این علاقه به درمان و درمانگران درمیان ایلخانان مغول، باید به جنبش ساخت مراکز علمی دارای دانشگاه و بیمارستان در این دوران اشاره کرد. دوره ایلخانان- جدای از دهه‌های نخستین آن- از لحاظ تعدد و تنوع مراکز علمی-آموزشی، از ادوار پربار تاریخ ایران است. منتها بار مراکز اصلی، دیگر در خراسان بزرگ قرار نداشت، بلکه به‌دلیل ویرانی‌های نخستین مغولان در این نواحی، این مراکز به نقاط امن مرکز، جنوب و شمال غرب ایران منتقل شده بودند. عمده‌ترین نقاط تجمع این‌گونه مراکز علمی، آذربایجان (حوزه‌های چهارگانه ربع رشیدی، شنب غازانی، مجتمع سلطانیه و رصدخانه مراغه بودند. به‌جز این چهار ناحیه، مراکز علمی و آموزشی دیگر نیز در این نواحی به صورت پراکنده تاسیس شده بودند. این جنبش مدرسه‌سازی در عصر ایلخانان، فصلی درخشان در تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، به‌ویژه پزشکی و درمان بوده است.^۲

پی‌نوشت:

۱- شیرین‌زبان آذر، الهام (۱۳۹۰ - زمستان)، «اوضاع پزشکی در دوره مغول»، تاریخ پژوهی، ش ۴۹، ص ۸۴. ۲- براون، ادوارد (۱۳۵۱)، طب اسلامی، ترجمه مسعود رجب‌نیا، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ص ۱۴۱؛ شیرین‌زبان آذر، همان‌جا. ۳- حاتمی، حسین (۱۳۸۹ - دی)، «جنبش مدرسه‌سازی در ایران عصر ایلخانی -مراکز علمی و آموزشی ایران در عصر ایلخانان و تاثیر آن در فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی»، سخن تاریخ، ش ۱۱، ص ۶.

نیمکت خبر

ساختار حوزه‌های علوم اسلامی دانشگاهیان تغییر می‌کند

علی تقوی، معاون فرهنگی سیاسی نهاد نمایندگی مقام‌مظهری در دانشگاه‌ها در گفت‌وگو با مهر با اشاره به برنامه‌های فرهنگی نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها در سال جدید گفت: «برای سال جدید منتظر هستیم تا برنامه دانشگاه‌ها مشخص شود، اینکه آیا آموزش حضوری میسر خواهد شد یا خیر، اگر آموزش‌های حضوری مجدد راه‌اندازی شود، زیرساخت‌های لازم برای اجرای برنامه‌های مذکور از قبل وجود دارد و نیاز به برنامه جدید نیست.» وی ادامه داد: «اما اگر آموزش‌ها مانند سال گذشته غیرحضوری و الکترونیکی باشد و فعالیت‌ها در فضای مجازی صورت گیرد، در طول یک سال گذشته تجربیات خوبی در زمینه اجرای برنامه در فضای مجازی کسب کرده‌ایم. ما یاد گرفتیم با استفاده از فضای مجازی برنامه‌ها را با کیفیتی بیشتر و هزینه کمتر برگزار کنیم. از این رو در سال جدید نیز برنامه‌ها به این شکل استمرار می‌یابد.» معاون فرهنگی، سیاسی نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها همچنین به تغییر ساختار و مدیریت حوزه‌های علوم اسلامی دانشگاهیان در سال جدید اشاره کرد و گفت: «تغییراتی در ساختار و مدیریت حوزه‌های علوم اسلامی دانشگاهیان درحال انجام است و با اتمامی که مسئولان این دفا تر در دانشگاه‌ها دارند برنامه‌ها به‌خوبی در این زمینه در سال جاری عملیاتی خواهد شد.»

دانشگاه

«فرهیختگان» از افتتاح دبیرخانه علمی مطالعات راهبردی مهدویت دانشگاه آزاد اسلامی گزارش می‌دهد

ظرفیت دانشگاه آزاد در خدمت مطالعات راهبردی حوزه مهدویت

آزاد آغاز شود و در همین راستا چند روز پیش دبیرخانه علمی مطالعات راهبردی مهدویت دانشگاه آزاد اسلامی با حضور دکتر محمدمهدی طهرانچی، رئیس این دانشگاه به‌صورت مجازی افتتاح شد. این مرکز با همکاری مراکز تحقیقاتی، بنیاد مهدویت، حوزه علمیه، علما و محققان دانشگاهی و حوزوی فعالیت می‌کند.

درواقع مسئولان دانشگاه می‌خواهند نظام دانشگاهی در سال ۱۴۰۰ هم‌در بعد فرهنگی و هم‌در بعد علمی، به‌موضوع مهدویت بپردازد تا جایی که به گفته دکتر طهرانچی در پایان سال حداقل ۱۰۰ پایان‌نامه در این زمینه کار شده باشد. دبیرخانه علمی مطالعات راهبردی مهدویت دانشگاه آزاد اسلامی این وظیفه را برعهده دارد؛ یعنی علاوه بر سازماندهی در نظام موضوعات برای حوزه مهدویت قرار است یک‌سری کرسی‌های آزاداندیشی هم در این حوزه و با محوریت استان اصفهان شکل بگیرد و درنهایت نیمه‌دوم سال بزرگ‌ترین همایش علمی مهدویت برگزار خواهد شد.

دبیرخانه علمی مطالعات راهبردی مهدویت قرار است چه کاری انجام دهد؟

این مرکز وظایفی را برعهده دارد، یعنی هدایت پایان‌نامه‌های مرتبط با مباحث مهدویت، انتظار، حکومت حضرت مهدی (عج)، عدالت امام زمان (عج)، ظهور و فرهنگ ظهور و دیگر مباحث مرتبط را هدایت می‌کند. پایان‌نامه‌ها در این مرکز به نظام پایش متصل می‌شوند و در زمینه تبیین تحقیقات مهدویت، کرسی‌های آزاداندیشی و پایانه‌های کارشناسی آزاداندیشی با همکاری محققان سراسر کشور و با یک کار جمعی و حرکتی سازمان‌یافته با محوریت استان

دشمن‌ستیزی و تشکیل یک زندگی مهدوی آرمانی آرام و دلنشین کمک کرده و در این حوزه‌ها اثربخش باشد.»

او تاکید کرد: «درواقع از بعد اعتقادی، روانشناسی و جامعه‌شناسی اعتقاد به مهدویت برای ما حائز اهمیت است؛ صرف‌نظر از اینکه در مذهب‌مان به‌طور مفصل نسبت‌به‌ظهور امام‌عصر تاکید‌شده‌است.» او بیان اینکه دانشگاه آزاد اسلامی یکی از مهم‌ترین دانشگاه‌های بزرگ جهان است که یک‌سوم دانشجویان کشور در آن حضور دارند، ادامه داد: «قریب به ۳۰ هزار استاد و ۳۰ هزار کارمند در این دانشگاه مشغول به‌فعالیت هستند، بنابراین یک دبیرخانه و کانونی که بتوانند در این حوزه در آن فعالیت کرده و محورهای مختلفی را مورد بحث قرار دهند یک امر معقول و پیشنهاد خوبی است که ریاست دانشگاه آن را مطرح کرده و استان اصفهان به‌عنوان استان پیشرو در این زمینه انتخاب شد.»

مسئول نهاد نمایندگی مقام‌مظهری در دانشگاه آزاد اسلامی در ادامه تصریح کرد: «دبیرخانه علمی مطالعات راهبردی مهدویت دانشگاه می‌تواند در حوزه پژوهش و مهدویت، پایان‌نامه‌های زیادی را هدایت کند و صدها موضوع در این زمینه وجود دارد که قابلیت نگارش یک پایان‌نامه را دارد. در حوزه فرهنگی و ترویجی معاونت فرهنگی و نهاد نمایندگی مقام‌مظهری در دانشگاه می‌تواند کارگاه‌های مهدوی را به شکل‌های گوناگون در حوزه غیبت امام عصر، انتظار، سبک زندگی مهدوی، یاران امام زمان، وظایف ما در عصر حضور، ویژگی‌های یاران حضرت و... برگزار کنند.»

شریفانی اضافه کرد: «این کارگاه‌ها می‌تواند در حوزه ترویج و تقریب با حضور ائمه جماعات، مدیران دانشگاه، اساتیدو حتی دانشجویان برگزار شود. همچنین قرار است یک کتابخانه دیجیتال در این حوزه توسط این مرکز راه‌اندازی شود تا کتاب‌ها و پایان‌نامه‌هایی که در این حوزه نوشته‌شده در این کتابخانه به‌نمایش گذاشته‌شود. مراکز گوناگونی در سطح کشور در حوزه‌مهدویت فعالیت‌های زیادی کردند که ارتباط با این مراکز نیز می‌تواند یک پیوند فرهنگی و علمی را با این دبیرخانه ایجاد کند.»

او در پایان گفت: «این بحث یک بحث ابتکاری، بدیع وقابل اهمیت است و طبق گفته ریاست دانشگاه آزاد اسلامی مسئولیت آن به معاونت فرهنگی سپرده شد و نهاد نمایندگی مقام‌مظهری در دانشگاه آزاد اسلامی نیز در بعد اساتید معارف و ائمه جماعت فعالیت‌هایی در این حوزه خواهد داشت.»

اصفهان فعالیت می‌کند. از آنجایی که امسال دو بار میلاد امام‌زمان (عج) در سال ۱۴۰۰ جشن گرفته خواهد‌شد، قرار است در انتهای سال نیز تحقیقات این مرکز به‌صورت یک همایش سراسری برگزار شود.

ظرفیت سامانه پایش در اختیار مطالعات راهبردی در حوزه مهدویت

حالا سوال این‌جاست که آیا ظرفیت سامانه پایش دانشگاه در این راستا به کار گرفته خواهد‌شد یا خیر؟ آن‌طور که رئیس دانشگاه آزاد اسلامی گفته قرار است ظرفیت سامانه پایش دانشگاه آزاد در راستای مطالعات راهبردی در حوزه مهدویت به کار گرفته شود. درواقع با ایجاد سامانه پژوهش اثرگذار یکپارچه شبکه‌ای (پایش) در دانشگاه آزاد اسلامی، فرصتی ایجاد‌شده که این دانشگاه به‌عنوان یک سازمان پژوهشی در راستای مطالعات راهبردی مهدویت اقدام کند. آن‌طور‌که دکتر طهرانچی گفته است همچنین در کنار سامانه پایش، راه‌اندازی کرسی‌های نظریه‌پردازی و آزاداندیشی فرصتی را برای پرداختن به موضوع مهدویت در حوزه فرهنگی و دانشجویی ایجاد کرده، بنابراین فرصت مغتنمی است که در سال ۱۴۰۰ در ابعاد علمی و فرهنگی همان‌طور که مقام‌مظهری نیز مطالبه کرده‌اند به‌مجموعه فعالیت‌های متقن و علمی در حوزه مهدویت پرداخته شود.

انجام بیش از ۱۰۰ پایان‌نامه و رساله در حوزه مهدویت تا پایان سال

از آنجایی که استان اصفهان در بستر سامانه پایش به‌عنوان یک استان پیشرو در مطالعات راهبردی مهدویت

رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان اصفهان:

موضوعات مرتبط با مطالعات راهبردی معنویت استخراج می‌شود

پیام نجفی، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان اصفهان (خوراسگان) در گفت‌وگو با «فرهیختگان» درخصوص این مرکز و هدف از راه‌اندازی آن توضیح داد: «بر اساس حکم دکتر طهرانچی، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی، دبیرخانه علمی مطالعات راهبردی مهدویت با محوریت استان اصفهان شکل گرفت. ساختار دبیرخانه علمی درخصوص بحث نظام‌مند کردن موضوعات مهدویت است و این دبیرخانه قرار

است موضوعات مرتبط با مطالعات راهبردی معنویت را استخراج کرده و پژوهش‌هایی که در دانشگاه آزاد اسلامی در این راستا انجام می‌شود را ه‌دفمند کند.» او ادامه داد: «علت اینکه قرار است امسال به این موضوع به‌صورت ویژه و خاص پرداخته شود این است که امسال ۲ سالروز میلاد حضرت حجت(عج) جشن گرفته خواهد‌شد و بنابراین این دو میلاد فرصتی شد تا در این راستا حرکت کنیم.» رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان اصفهان (خوراسگان) با بیان اینکه در این دبیرخانه قرار است موضوعات محوری راهبردی مهدویت استخراج‌شود، تصریح کرد: «همچنین قرار است در این راستا با محققان و پژوهشگران در این حوزه ارتباط برقرار کرده و اطلاعات آنها را جمع‌آوری کنیم.»

نجفی با تاکید بر اینکه این مرکز هدایت پایان‌نامه‌های مرتبط با مباحث مهدویت را دنبال خواهد کرد، گفت: «درواقع پایان‌نامه‌ها در این مرکز به‌نظام پایش متصل شده‌وبه این سمت سوق داده می‌شوند و از سوی دیگر موضوعات راهبردی مختلفی برگزار شده و درنهایت در پایان سال یک همایشی به‌صورت سراسری در زمینه مهدویت برگزار می‌شود.»

راه‌اندازی دانشکده موضوعی در حوزه مهدویت در دستور کار است

او در ادامه افزود: «قرار است یک دانشکده تخصصی در این خصوص نیز راه‌اندازی‌شود؛ تصمیم داریم یک دانشکده موضوعی در این حوزه نیز راه‌اندازی کرده‌ویک بانگی از محققان در این حوزه نیز گردهم آوریم.»

رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان اصفهان (خوراسگان) با بیان اینکه همچنین راه‌اندازی یک کتابخانه دیجیتال در حوزه مهدویت در دستورکار قرار دارد، بیان کرد: «همچنین به‌دنبال این هستیم تا از پژوهشگران برتر در این حوزه استفاده کنیم. این دبیرخانه به‌نوعی در ادامه طرح پایش دانشگاه آزاد اسلامی است ولی بحث‌های کتابخانه دیجیتال، همایش ملی و ایجاد دانشکده موضوعی، بحث‌های نظریه‌پردازی و کرسی‌های آزاداندیشی در این دبیرخانه نیز دنبال خواهد‌شد.»

نجفی در پایان گفت: «در جلسه هیات‌امانی دانشگاه آزاد اسلامی راه‌اندازی این دبیرخانه مصوب شد و دکتر طهرانچی رئیس این دانشگاه، مسئولیت این دبیرخانه را به‌عهده دانشگاه آزاد اسلامی استان اصفهان سپردند و از این پس استان اصفهان در این حوزه پیشرو خواهد‌بود.»

نتایج اولیه آزمون دکتری هفته آخر فروردین اعلام می‌شود

آزمون دکتری تخصصی (Ph.D) نیمه‌متمرکز سال ۱۴۰۰ دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی عالی جمعه ۱۵ اسفندماه ۱۳۹۹ با بیش از ۹۰ درصد داوطلبان ثبت‌نام‌کننده در ۲۴۲ کد رشته، ۲۱۰ حوزه امتحانی و ۱۱۰ شهرستان برگزار شد. تعداد ۱۸۵ هزار و ۶۹ نفر در این دوره از آزمون ثبت‌نام کرده بودند و تعداد شهرهای محل برگزاری آزمون نیز نسبت به آزمون دوره گذشته که ۶۰ شهر بود افزایش پیدا کرده بود. براساس اعلام سازمان سنجش آموزش کشور کارنامه و نتایج اولیه آزمون ورودی مقطع دکتری نیمه‌متمرکز (Ph.D) سال ۱۴۰۰ در هفته آخر فروردین ۱۴۰۰ منتشر می‌شود و داوطلبان مجاز در هفته اول اردیبهشت‌ماه می‌توانند نسبت به انتخاب رشته اقدام کنند. پس از انتخاب رشته افراد مجاز، در هفته اول اردیبهشت‌ماه، افرادی که حد نصاب را کسب کرده‌اند برای مصاحبه معرفی می‌شوند. حدود ۳ برابر به مصاحبه دعوت می‌شوند که پیش‌بینی می‌شود تعداد افراد معرفی به مصاحبه حدود ۵۰ تا ۵۵ هزار نفر باشد. مصاحبه‌های تخصصی به مدت ۲ ماه از خردادماه ۱۴۰۰ آغاز می‌شود. براساس آخرین مصوبه شورای سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در زمینه سهم آزمون و سهم مصاحبه در دانشگاه‌ها، همچنان سهم ۵۰ درصد مصاحبه و سهم ۵۰ درصد آزمون است و براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی حد نصاب در پذیرش دانشگاه‌ها اعمال می‌شود.